

S Á M I R Á Đ Đ I
SAAMELAISNEUVOSTO
SAMERÁDET
COЮ3 CAAMOB
SAAMI COUNCIL

VÁHTJER DEKLARASJONEN

Gällivare 2022

Vi, deltakerne på Samenes 22. konferanse, samlet i Váhtjer 11.-14.08.22, erklærer:

Siden den første samekonferansen i Jokkmokk i 1953 har samekonferansene samlet organisasjoner og representanter fra hele Sápmi til innsats for det samiske folkets framtid. Vi beklager at våre søstre og brødre fra russisk side, for første gang siden 1992, ikke kunne delta på konferansen eller i våre øvrige aktiviteter på grunn av krigen.

Vi er takknemlige over det framsyn våre forgjengere har vist. Vi vil bygge videre på deres arbeid for å **styrke Sápmi**. Vi har tro på at våre etterkommere vil videreføre arbeidet for å sikre samisk språk og kultur den framtiden vårt folk behøver og fortjener.

Samekonferansene har gjennom tidene kommet med erklæringer som fortsatt er viktige og relevante. Vi, deltakerne på Samenes 22. konferanse, slutter oss helhjertet til de tidligere konferanseerklæringene. Vi vil løfte fram disse ordene fra det samepolitiske arbeidsprogrammet vedtatt av den 13. samekonferansen i Åre i 1986:

Vi samer er ett folk, og rikenes grenser skal ikke bryte vårt folks felleskap.

Dette er vår visjon og vårt framtidshåp.

Vi er fortsatt her. Vi har i uminnelige tider bodd i Sápmi og forvaltet land og vann med respekt og forsiktighet. Vi er det samiske felleskapets varme og myke omfavnelse. Áillohaš-rohkki, beskriver i Sámi eatnan duoddariid, vår nasjonaljoik, at vi noen ganger har måttet klare oss med en kald og hard steinkomse fremmede har satt fram til oss, mens vår seige styrke gir oss hvile, selv når vi ligger på stein. Vi hevder vår rett til å være samer, hverken mer eller mindre verdt enn andre folk, og retten til å forme vår egen framtid.

La oss joike det med Áillohaš sine *dajahusat*:

*Sámi eatnan duoddariid,
dan sámi máná ruovttu,
galbma garra geađgegietskka,
liegga litna salla.*

Riksgrensene ble reelle hinder under Covid19-pandemien. Grensene splittet familier, slekter og lokalsamfunn og gjorde kontakt og samarbeid vanskeligere. Dette har vært krevende når vi virkelig har trengt støtte fra hverandre. Vi er ett folk, men vi opplever at grensene bryter vårt felleskap. Vi opplever at vårt grenseoverskridende felleskap ikke prioriteres av statene vi ble borgere i. Vi kan aldri ta noe som en selvfølge. Framkjempede rettigheter kan bli borte, som ved et vindkast, om vi ikke er på vakt og forsvarer våre interesser. Derfor er det viktigere enn noen gang å samles for å **styrke Sápmi** og det er viktig at grensene aldri mer er stengt for samene.

*Vuoi dan guorba duoddara,
dan galbma garra guovllu,
davvi geađge-, borgamáilmmi
sámi mánáid ruovttu.*

Samenes 22. konferanse erkjenner at vi har et felles ansvar for å ivareta dem som ikke kan vokte sine egne interesser. **Sápmis styrke** kan måles etter hvordan vi tar vare på hverandre, spesielt våre mest utsatte og sårbare. Vi trenger mer kunnskap om samers fysiske og psykiske helse, og utdanning av helsearbeidere med kompetanse i samisk språk og kultur. Samiske pasienter har rett til likeverdige helsetjenester, og tilgang på grenseoverskridende tjenester kan være et bidrag.

Felleskapet vårt skal være en trygg favn med plass til, og bruk for, alle samer som ønsker det. Noen har følt seg utestengte eller lite velkomne der de aller helst vil høre til. Samer med ulik kjønnsidentitet og seksuell legning skal også føle seg hjemme i den samiske favnen. La oss møte mangfoldet med respekt og toleranse.

Vold og overgrep er en utfordring i samiske samfunn. Assimilasjonspolitikken har medført liten tillit til storsamfunnet, og til taushet om vold og overgrep. Vi tror at en trygg identitet gjør det lettere å bryte tabuer og fremme samfunnskritikk. Å styrke samers tilhørighet og identitet er å **styrke Sápmi**. Vi trenger egne tiltak for å forebygge og bekjempe vold og overgrep i samiske samfunn.

Samer møter hets og diskriminering både i virkeligheten og digitalt. Dette skader særlig barn og unge. Kunnskapsformidling om samisk språk og kultur kan bryte ned fordommer om oss. Vi forventer at storsamfunnet straffer hets og rasisme mot samer og andre, og at våre barn skal være trygge på sine arenaer. En trygg og sterk samisk identitet er den beste beskyttelsen våre barn og unge kan ha mot hatprat og fordommer. En trygg samisk identitet kan utvikles i hjemmet, og gjennom skole- og barnehagetilbud som bygger på samisk språk og kultur. Samiske barn med en trygg og sterk samisk identitet vil **styrke Sápmi**. Barn og unge med tilhørighet til Sápmi vil i større grad velge å bo i Sápmi, eller overføre språk og kultur i sin familie, selv om de bor utenfor Sápmi.

*Biegga doalvu, bieggá buktá,
duottar dat lea duottar,
duoddar duohken duoddar askkis
sámiid salla dorvu.*

Sápmis natur og ressurser er grunnlaget for kulturen vår, for våre språk og vårt samfunnsliv. Vi har rett og plikt til å ta vare på naturen og ressursene i Sápmi på en slik måte at våre etterkommere fortsatt har et naturgrunnlag. Vår nedarvede kunnskap om hvordan vi kan høste av og klare oss i naturen er et viktig grunnlag for natur- og ressursforvaltningen i et **sterkt Sápmi**. Det betyr at vi må lære av våre eldre, og sørge for at kunnskap om natur og *birgejupmi* blir overført til våre barn. Vi har respekt for forfedrenes naturbruk og verdier, og vil tilpasse dem til tiden vi lever i. Vi skal supplere med vitenskap for å **styrke Sápmi**, men være bevisst hvordan vitenskapen er utviklet, på hvilket verdigrunnlag, av hvem, og for hvem.

Menneskeskapt klimaendring påvirker naturen vi er avhengige av. Globale problemer krever globale løsninger. Urfolk skal kunne delta aktivt i forhandlingene om disse løsningene. Vi må også, som urfolk, bidra gjennom bevissthet om vår egen ressursbruk, og bruke sirkulærøkonomien og selvbergingskunnskapen som ligger i vår kultur og verdigrunnlag. Sammen med teknologitvillingen kan det **styrke Sápmi**.

Vi tar avstand fra ressursjaget og overforbruket som har påført verden natur- og klimautfordringene. Et rettferdig grønt skifte kan ikke bygge på kolonialistisk praksis. Vi krever at urfolks rettigheter respekteres både ved avverging av, og tilpasning til, klimaendringene. Klimaendringer og menneskelig aktivitet bringer også nye arter til Sápmi. Vi har rett til å delta i vurderingene av håndteringen av disse. Samer har rett til å høste av nye arter, og delta i forvaltningen av dem, dersom de skal forvaltes som en ressurs.

*Vuoi dan golle duoddariid
dáid jávrriid silba násttiid,
sámi mánáid divrras ruovttu,
eallin náhpečoalli*

Vi har, som urfolk, en spesiell tilknytning og rettigheter til landområdene vi lever i, og livberger oss av. Det er en forutsetning for et **styrket Sápmi** at myndigheter og andre brukere anerkjenner våre rettigheter. De som bor i, og bruker, områdene, bærer rettighetene, og skal kunne legge premissene for natur- og ressursbruk, i tråd med kunnskapen de bærer. De har rett til å gi, eller holde tilbake, et informert forhåndssamtykke ved inngrep og konkurrerende naturbruk. De har også rett til utbytte fra både fornybare- og ikke-fornybare ressurser i området.

Fraflytting og befolkningsnedgang i samiske områder er en trussel mot samiske språk, samisk kultur og samisk levemåte. Det er økte forventninger til samiske tilbud og arenaer i byene. Dette er viktig for de samene som har bosatt seg der, men vi kan ikke utarme de samiske bygdene. Levedyktige samiske lokalsamfunn er en betingelse for et **styrket Sápmi**.

Tradisjonelle næringer, som reindrift, fiske, jordbruk, duodji og utmarksnæringer, er språk- og kulturbærere, og viktige for matproduksjon, verdiskapning og bosetning. Fornybar og bærekraftig næringsvirksomhet, forankret i lokalsamfunnene, kan gjøre Sápmi attraktivt for samisk ungdom.

Reindrift har en sterk kulturell og språklig betydning for det samiske samfunnet, og er næringsgrunnlag for mange familier. Reindriften er sårbar for forstyrrelser og inngrep i beiteområdene, og taper stort til rovdyr. Dette påvirker den økologiske, økonomiske og kulturelle bærekraften. Vi mener at dagens areal- og rovdyrforvaltning ikke er i tråd med statenes folkerettslige forpliktelser. Statene må utvikle en felles areal- og rovdyrforvaltning, basert på beitenæringenes erfaringsbaserte kunnskap.

I et **styrket Sápmi** må reguleringen av naturressursene være bærekraftig og i tråd med urfolksrettighetene. Lokale brukere og rettighetshavere må prioriteres ved ressursknapphet på utmarksressurser, innlandsfiske og laksefiske i både elv og sjø.

*Beaivi Áhči gollerisku
almmi allodagas
coahkká váibmu Eanan eatni
eallin eatnun šoavvá.*

De samiske språkene er vår dyrebare arv. De er som senetråder som binder oss sammen med slektsleddene før oss. De bærer verdiene og kunnskapen som våre forfedre har bygget gjennom tusener av år.

Assimileringspolitikken har ført til at flere generasjoner samer ikke har fått lære samisk. Dette kan ikke fortsette. Våre barn må få ta del i språkskatten! Alle samiske barn skal lære samisk. Dette er en rett de har, og det er vår plikt å se til at denne retten oppfylles. Denne plikten påligger statene vi bor i, men det er også et ansvar som ligger på oss selv. I et **styrket Sápmi** må foreldre, øvrig familie og andre arbeide sammen for å gi de samiske barna de samiske språkene.

Samisk språkbruk mister stadig arenaer. Samiske språk må derfor kunne brukes på nye arenaer, som i digital kommunikasjon. Den digitale utviklingen gir muligheter for nye verktøy og språkopplæring, men vi trenger samisk språkteknologi. Å utvikle teknologien vi selv mener vi trenger, krever samarbeid mellom språksamfunn, språkvitere og teknologimiljøer.

*Mánu silbbat šelggonasat
jietnja meara márra
guovssahasat násteboagán
lottit ráidarasas.*

Vi samer eier vår kultur, og skal selv forvalte, formidle og utvikle den. Samiske kunstnere og kulturarbeidere, organisasjoner, festivaler og institusjoner bidrar til kulturformidling, -

utvikling og –fornyelse. Samiske kunstnere og kulturarbeidere er til nå underrepresenterte på nasjonale og internasjonale samlinger og scener. Både samiske og storsamfunnets institusjoner og finansieringsordninger må støtte opp om den kunstneriske friheten til samiske kunstnere. En levende kultur **styrker Sápmi**.

Språk og kultur kan gi grunnlag for nye samiske næringer, som kreative næringer og samisk reiseliv. Det kan bidra til verdiskaping som styrker samisk kultur, identitet og bosetning. Vi har likevel behov for å ivareta vår egenart og beskytte kulturen vår mot bruk som er villedende eller krenkende. Benyttelse og kommersialisering av samiske kulturuttrykk kan bare skje med vårt samtykke, på våre premisser og med nytteverdi for oss. Vi vil arbeide for å motvirke alle former for appropriasjon av samiske kulturuttrykk. **Sápmi vil styrkes** med ordninger som sikrer dette, i tråd med samisk rettsoppfatning, nasjonalt og internasjonalt lovverk.

Samiske stedsnavn, kulturminner, kulturlandskap og hellige steder viser bosetning og naturbruk i Sápmi gjennom årtusener. Den fysiske kulturarven synliggjør samisk tilstedeværelse og historie, og må dokumenteres og bevares. Dette er viktig for et **styrket Sápmi**, slik at vi forstår vår fortid og bedre kan forklare og håndtere vår samtid, og planlegge vår framtid. Det er også viktig for at samfunnene rundt oss skal anerkjenne at vi har rettigheter og friheter som må respekteres.

Deler av kulturarven vår er i fremmedes hender. Det har liten verdi at kulturarven er bevart, hvis vi ikke selv har tilgang til den. Vi krever tilbakeføring, slik at vår kulturarv kan dokumenteres, bevares, forskes på og formidles i riktig kontekst, og på basis av, vår egen kunnskap, til oss samer selv. I et **styrket Sápmi** må samiske institusjoner ha kompetanse, kapasitet og fysisk infrastruktur til å gjøre dette. Gjenstander av høy kulturell verdi, slik som seremonielle gjenstander, er spesielt viktige å tilbakeføre. De kan fortelle oss om det samiske verdensbildet, og de er sterke symboler på forsoning med den historiske uretten vi har opplevd.

Et av historiens mørkeste minner, er at våre døde ikke har fått hvile i fred. Vi vet at mange av våre forfedre har fått sin gravfred forstyrret, og deres levninger har blitt fraktet bort fra Sápmi med rasebiologisk forskning som begrunnelse. Det ville **styrke Sápmi** om vi visste at gravfreden var respektfullt gjenopprettet for våre forfedre.

*Vuoi dáid Dávvi duovdagiid
dán viiddis almmi ravdda
garra dálkkit juoiggadallet
máná vuohttunluđiid.*

I et **styrket Sápmi** vil hver generasjon lære vår kulturarv, men også ha muligheten til å tilføre erfaringer som fornyer våre levende tradisjoner. Samisk immatriell kulturarv er levende tradisjoner og kunnskap som har blitt testet, praktisert og overført mellom generasjoner. Den omfatter blant annet duodji, joik og musikk, matkultur, ritualer og fortellinger. I dag kan vi ikke hvile oss på den muntlige overføringen. I mange områder er den kulturelle kontinuiteten svekket på grunn av assimilasjonspolitik. **Sápmi vil styrkes**

med ordninger som dokumenterer immatriell kulturarv, sikre dens forvaltning og viderfører den til nye generasjoner.

Et felles samisk folkevalgt organ er det langsiktige målet i et **styrket Sápmi**. Et felles samisk demokrati forutsetter felles offentlighet og samfunnsdebatt. Ytrings- og pressefrihet er universelle menneskerettigheter vi slutter oss til. Om disse rettighetene og frihetene skal gjelde fullt ut i samiske samfunn, må media dekke alle deler av Sápmi, fungere på de samiske språkene og gi tilbud til ulike aldersgrupper. Det er viktig å minne om spesielle etiske hensyn som må ligge til grunn for journalistikk i urfolkssamfunn. I et **styrket Sápmi** vil et forbedret samisk medietilbud, på flere samiske språk, kunne legge til rette for en inkluderende og åpen samfunnsdebatt.

*Vuoi dáid fávrrus eatnamiid
vuoi jávrriid čuovgi čalmmiid
liegga litna eatni salla
gievvudeaddji gietkka.*

Gjennom femti år har vi samer arbeidet internasjonalt for å fremme urfolks rettigheter og friheter, i samarbeid med andre urfolk og allierte. Vi er stolte over den innsatsen vi har lagt i det internasjonale urfolkssamarbeidet. Dette har bidratt til å **styrke Sápmi**. Det er også et solidaritetsarbeid, fordi ikke alle urfolk har samme muligheter som oss. For å sikre kontinuitet, må vi prioritere opplæring av nye generasjoner, og sørge for framtidig oppslutning gjennom informasjon om resultatene.

Prosesser for sannhet og forsoning er satt i gang på norsk, svensk og finsk side av Sápmi. Vi forutsetter at en slik prosess også gjennomføres på russisk side. Om dette skal bli en endelig avslutning av statenes brutale assimilasjonspolitik, så må det lede til mer enn symbolske oppgjør. En reell forsoning forutsetter oppriktig vilje og betingelser, erkjennelse av sannheten og reparasjon av konsekvensene. Bare det kan etablere forholdet mellom samene som folk og majoriteten på nye premisser.

Ansvar for vår nåtid og framtid vil vi bære selv. Det er vår rett og vår plikt, overfor våre forfedre, dagens samiske felleskap og våre etterkommere. Vi trenger økt tillit og bedre samhandling mellom ulike samiske næringer, områder og samfunn. Vi ønsker også å behandle våre naboer fra andre kulturer med samme vennlighet og respekt som vi selv forventer av dem. Dette krever **et sterkere Sápmi**, med større myndighet og ressurser til våre folkevalgte organer, større kapasitet i institusjoner og det sivile samfunnet og bedre beskyttelse av kulturen og naturgrunnlaget.

Vi samer kan ikke alene organisere oss fram til selvbestemmelse, basert på dagens knappe tilgjengelige ressurser. Sterkere grep må til for å reparere og bygge et grunnlag som er sterkt nok til at kulturen vår kan overleve i framtiden. I denne konferanseerklæringen har vi gitt uttrykk for hva vi mener må til for å **styrke Sápmi**.

Vi vil representere oss selv i beslutningsprosesser som angår oss. Vi vil selv definere hvilken kompetanse samiske barn har behov for, og utvikle den kunnskapen vi trenger. Vi

vil selv utvikle vår kultur og kulturarv. Vi vil arbeide for å bygge og fremme ordninger for kunnskapsinnsamling og overføring, der erfaringsbasert kunnskap og viten effektivt overføres fra generasjon til generasjon. Vi skal ha tilgang på viten om oss. Dette er med på å sikre utviklingen av den samiske kulturen på en bærekraftig måte.

Vi vil selv forvalte ressursene i der vi bor, og naturnedbygging skal ikke skje uten vårt samtykke. **Et styrket Sápmi** forutsetter tilgang til land, vann og ressurser for oss som bor her.

*Sámieatnan duoddariid
daid sámi mánáid ruovttu
šearrat gearrá šeałggáhallá
sámi mánáid ruoktu*

Denne erklæringen uttrykker viljen til deltakerne på Samenes 22. konferanse, og vi ber om at Samerådets medlemsorganisasjoner bekrefter sitt medlemskap i Samerådet ved å ratifisere denne deklarasjonen i sine høyeste beslutningsorganer.